

## Стежиною батьківської мудрості

### Тренінг для батьків

*Ярова Тетяна Василівна,  
практичний психолог  
Сквирського дошкільного  
навчального закладу №6  
«Ромашка»*

**Мета:** поглибити знання батьків з питань морального виховання; дати можливість батькам поділитися своїм досвідом сімейного виховання; підвести їх до аналізу особистого педагогічного досвіду; ознайомити присутніх із стилями спілкування в родині; формувати відповідальне ставлення батьків до виховання фізично і психологічно здорового підростаючого покоління.

**Обладнання:** маркерна дошка або ватман для запису інформації; маркери, фломастери, кольорові олівці; папір формату А4, А3, авторучки, роздаткові матеріали, технічні засоби, диски із записами.

**Час проведення:** 1,5 години.

### Структура заняття

| №п/п | Види робіт  | Орієнтовна тривалість |
|------|---|-----------------------|
| 1.   | Вступ, постановка проблеми                        | 5 хвилин              |
| 2.   | Вправа «Знайомство»                               | 15 хвилин             |
| 3.   | Конкурс «Народна мудрість»                        | 5 хвилин              |
| 4.   | Вправа «Мух краще ловити на мед»                  | 5 хвилин              |
| 4.   | Інформаційне повідомлення «Стилі виховання»       | 15 хвилин             |
| 5.   | Обговорення. Результати анкетування               | 5 хвилин              |
| 6.   | Вправа «Батьківські настанови»                    | 15 хвилин             |
| 7.   | Вправа «Батьківські тривоги» Перегляд відеороліка | 10 хвилин             |
| 8.   | Вправа «Лист у майбутнє»                          | 5 хвилин              |
| 9.   | Аналіз заняття, підведення підсумків              | 5 хвилин              |
| 10.  | Історія для натхнення.                            | 5 хвилин              |
|      |   | 90хвилин              |

### Хід зборів

**Батьки заходять до зали під музичний супровід (пісня «Батько і мати» у виконанні Назарія Яремчука) і займають місця за столами.**

#### **Вступ.**

Шановні батьки! Ми раді вітати вас сьогодні на наших батьківських зборах. В такій теплій, доброзичливій атмосфері ми з вами і поговоримо про найважливіше в житті для людини – батьківську любов.

Родина, рід... Які слова святі!

Вони потрібні кожному в житті.

Бо всі ми з вами ніжні гілочки

На дереві, що вже стоїть віки.

Це дерево – наш славний родовід,  
Це батько, мати, прадід твій і дід...

Сім'я для малої дитини – це Космос, де мама – Сонце, тато – Місяць, а численні родичі – планети. Саме тут вона черпає сили і енергію для життя, вчиться мудрості, набирається досвіду. В дитячому серці зароджуються, вкорінюються моральні почуття – любов до людей, милосердя, доброта, що є сутністю вихованої людини.

Мати і батько – головні природні вихователі дитини. Недарма в народі кажуть: «Яблучко від яблуні недалеко падає», «Яке дерево, такі й віти, які батьки, такі й діти», «Як не навчить батько – не навчить і дядько», «Від доброго дерева добрий пагінець відійде, од добрих батька й матері піде добра дитина».

Через сімю наші діти виходять у суспільство. У сім'ї їм вручають естафету досвіду поколінь, яку вони повинні нести далі, щоб передати її своїм дітям, а отже – майбутньому. Жоден виховний заклад не може дати дітям того, що дає нормальна сімейна атмосфера: спілкування дітей з батьком та матір'ю. Діти уподібнюються дорослим, копіюють їх, орієнтуються на їхню поведінку, як на взірець.

Кажуть, діти – дорогоцінність, а ще більша дорогоцінність їх виховати, так як сам процес виховання – безперервна робота серця, розуму і волі батьків. «Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте чи повчаєте, чи караєте її. Ви виховуєте її кожної миті свого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома» говорив А.С. Макаренко.

Усі ми вважаємо себе люблячими батьками, і це природно. Ми дійсно любимо своїх дітей. Сьогодні ми з вами повинні усвідомити те, що ваша любов принесе дитині більше щастя, якщо вона буде постійно бачити і відчувати її.

«Наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед усією країною» .

Сім'я...Що значить це – то кожен знає,  
Хто зріс в сім'ї і хто її не має,  
І як тут не приховуй, не таї,  
Залежить наше щастя від сім'ї.  
Кожна сім'я щаслива по – своєму...

Хто вони?

Які вони?

Про себе просимо розповісти. Настав час представити свої сім'ї.

### **Вправа «Знайомство»**

*Мета* - сприяти згуртованості учасників за допомогою розповіді про свою сім'ю, створення доброзичливої атмосфери.

*Час* – 15 хвилин

*Хід виконання* – учасники сидять в колі. Ведучий пропонує за допомогою презентації кожному учаснику по черзі представити свою сімю всій групі і розповісти про сімейні традиції, обереги тощо.

### **Правила роботи в групі**

*Мета* – акцентування уваги учасників на дотриманні правил роботи у групі та регламентації роботи.

*Час* – 5 хвилин

*Хід виконання – Ведучий:* Щоб наша зустріч була продуктивною, треба дотримуватися певних правил.

Я зачитаю їх, а ви оберете ті, що підходять нам для ефективної взаємодії:

- Говорити довго і не за темою
- Говорити чітко і конкретно
- Перебивати одне одного
- Правило «піднятої руки»
- Бути пасивним і похмурим
- Бути активним, брати участь у всіх видах діяльності
- Правило гарного настрою

Отже, правила ми з'ясували.

### **Конкурс «Народна мудрість»**

*Мета* – активізація учасників шляхом використання творів усної народної творчості.

*Час* – 5 хвилин

*Хід виконання – Ведучий:* Важко переоцінити вплив сім'ї, родини на розвиток, навчання і виховання дитини. Від народження дитини і до кінця свого життя батьки турбуються про долю дітей. Мати не тільки береже, а й навчає усьому: охайності, працьовитості... батько – захисник роду, годувальник сім'ї. Батькове слово – закон. Це було відомо здавна і знайшло своє відображення у крилатих фразах, афоризмах, у багатьох піснях, примовках, прислів'ях говориться про це. Пропонуємо вам взяти участь у конкурсі «Народна мудрість». Хто першим дає відповідь, отримує бал. (*«галявина з квітами»*)

*Необхідно продовжити прислів'я про схожість батьків і дітей.*

Яке дерево, такі в нього й квіточки, які батьки... **(такі їхні діточки)**

Який корінь, такий і пагінець, які самі... **(такі й сини)**

Який кущ, така й калина, яка мати...**(така й дитина)**

Який дуб, такий й тин...**(який батько, такий син)**

Не навчив батько, не навчить...**(і дядько)**

Коли дитину не навчиш у пелюшках, то не навчиш... **(і в подушках)**

Коли тато каже «так», а мати – сяк, росте...**(дитина, як будяк)**

Що вчать удома діти, те знають і...**(сусіди)**

Умів дитя народити, умій...**(і навчити)**

Як під сонцем квітам...**(так із матір'ю дітям)**

Як мати рідненька, то й сорочка...**(біленька)**

На сонці тепло, а біля матері...**(добре)**

*Про покарання і про те, як мати сприймає біди своїх дітей*

Мати сильно махне...**(та легенько вдарить)**

Мати однією рукою б'є...**(а другою гладить)**

У дитини заболить пальчик, а в матері...**(серце)**

*Як слід ставитися до батьків*

Добрі діти – батькам вінець, а злі діти...**(кінець)**

Добрі діти доброго слова послухають, а лихі й...**(дрючка не бояться)**

Коло батька чемно вітаються, коло матері..**(вклоняються)**

Родина – основа зростання здорової дитини, це світ, в якому людина навчається жити. Саме родина вводить людину у світ стосунків з іншими, виконуючи функції, які в різний час і в різних народів оцінювалися по – різному.

Ставлення батьків до своєї дитини залежить від багатьох обставин: від культурних традицій власних родин, їх дитинства, від національних традицій родинного виховання, від індивідуальних особливостей батька й матері. У родині стосовно дитини створюються певні установки, які визначають емоційну атмосферу і стиль взаємин.

### **Вправа «Мух краще ловити на мед»**

*Мета* – показати, що підхід з позиції сили не завжди є найефективнішим засобом спілкування та виховання, спонукання дітей до зміни поведінки.

*Час* – 5 хвилин.

*Хід виконання* – Ведучий пропонує учасникам розділитися на пари, стати обличчям один до одного, одному члену пари затиснути руку в кулак і тримати кулак перед напарником. Повідомляє завдання одному з кожної пари – якомога швидше розтулити кулак партнера. Через 10 секунд ведучий зупиняє вправу і констатує, що більшість учасників намагалися змусити партнерів розтулити долоню силою, проте чим більшої сили вони докладали, тим більшим був опір. Ведучий запитує, чи застосував хто – небудь інший спосіб спонукати партнера розтулити долоню (наприклад, чемно попросити). Як правило, комусь з учасників спало на думку використати цей найпростіший спосіб. З приводу цієї вправи ведучий ініціює обговорення ефективності різних методів, фокусуючи увагу на корисності дій без примусу, за умов поваги до інших.

### **Інформаційне повідомлення «Стилі виховання»**

*Ведучий:* У кожній сім'ї свій своєрідний стиль спілкування. Власне, вміння взаємодіяти з дітьми – дуже важлива річ. Ви можете запитати, де знайти час на спілкування, адже сьогодні динаміка життя надто швидка. Усе відбувається поспіхом. Пригадайте, як починається ранок у вашому домі. Зранку ви віддаєте дітям накази, нагадуючи, як вони мають поводитися протягом дня.

Наступного разу зустрічаємося з дітьми вже ввечері. Спільна вечеря, розмова створюють сімейний комфорт. Саме такі хвилини можуть згуртувати і зміцнити сім'ю. Однак, знову спілкування обмежується короткими фразами. Хіба ж можна поспілкуватися, коли ввімкнений телевізор, і якась жінка вже втретє рекламує переваги прального порошку?

Дослідники стверджують, що батьки розмовляють із дітьми приблизно 15-20 хвилин на день. Із них 10-12 припадає на роздавання наказів.

Важливо знати стиль батьківської поведінки.

*Мета* – познайомити батьків з різними стилями виховання

*Час* – 15 хвилин

*Хід виконання* – ведучий пропонує учасникам переглянути кілька відеосюжетів з фрагментами казок з певною моделлю сімейного спілкування (казки «Попелюшка», «Чипполіно», «Малюк і Карлсон», «Буратіно»)

Ведучий наголошує на тому, що є: авторитетний, авторитарний, ліберальний та індиферентний стилі виховання (*додаток 1*)

- Який стиль виховання прийнятий у ваших сім'ях?

Ведучий знайомить учасників із результатами анкетування в молодшій групі на тему «Мій стиль виховання дитини в родині» (*додаток 2*).

*Ведучий:* Важливу роль у емоційно – особистісному зростанні дитини відіграють батьківські настанови. Батьки – найбільш значимі для дитини люди, тому мають

зауважувати те, як вони звертаються до дитини, уникати настанов, які можуть негативно відбитися на її поведінці. З'явившись, настанова не зникає й у «сприятливий» момент життя впливає на поведінку та почуття.

### **Вправа «Батьківські настанови та їх наслідки для особистості дитини»**

*Мета* – познайомити батьків із різноманітними видами батьківських настанов та показати їх вплив на формування особистості дитини.

*Час* – 5 хвилин.

*Хід виконання* - Ведучий ділить учасників на підгрупи і кожній підгрупі пропонує розглянути таблицю, в якій подані найпоширеніші негативні батьківські настанови та можливі їх наслідки для формування особистості дитини. Учасники повинні перефразувати негативні настанови в позитивні і зафіксувати їх у таблиці (*додаток 3*).

### **Закінчення «Батьківські тривоги»**

*Ведучий:* Прийде час, і ваші діти матимуть свої сім'ї, самі стануть батьками. Якою вони уявляють свою майбутню сім'ю, як вони виховуватимуть своїх дітей? Які принципи успадкують від вас, своїх батьків, а що робитимуть інакше?

*Перегляд відеоролика, коментар ведучого (додаток 4)*

### **Лист до себе у майбутнє**

*Мета* – дати можливість учасникам відпочити.

*Час* – 5 хвилин.

*Хід виконання* – ведучий повідомляє завдання кожному учаснику – написати лист, який зараз буде заклеєний і відкритий лише через 2 роки. Учасники мають коротко описати, які вони зараз, яка їх сім'я, що їх цікавить, що вони думають стосовно свого майбутнього своєї родини, чим займатимуться, хто буде поряд з ними, що вони хочуть побажати собі та рідним на майбутнє.

*Ведучий:* Шановні батьки, наші діти приготували для вас подарунки (*дитячі роботи у вигляді «долоньок»*).

Пам'ятайте, що дитина – це дзеркало своїх батьків. Як у краплі води відбивається сонце, так і в дітях відбивається духовне багатство мами й тата. Робіть усе, щоб дитинство й майбутнє ваших дітей було прекрасним. Любіть своїх дітей не за те, що вони гарні, розумні, здібні, а просто так, просто за те, що вони у вас є.

### **Історія для натхнення.**

*Мета* – активізація процесу самопізнання та самоактуалізації учасників.

*Час* – 5 хвилин.

Батько повернувся додому з роботи.

- Тату, таточку, нарешті ти прийшов, - кинувся йому на шию син.

Але батько був настільки втомлений, що в нього не було сил обійняти свою дитину.

- Тату, подивися на вулиці вже так пізно і темно. Я так тебе чекав! Я хотів запитати у тебе . . .

- Питай . . . - сказав байдуже батько.

- Я хотів запитати, скільки ти заробляєш за одну годину на своїй роботі?

- Син, та ти егоїст! Як можна задавати такі питання? Це моя особиста справа.

- Тато, я ж не спав, я ж чекав тебе, щоб задати тобі це запитання. Скільки ти заробляєш в годину?

- 50 . . . - відповів тато. - А тепер марш в ліжку!

Син подивився на нього великими блакитними очима і попросив:

- Тато, позич мені, будь ласка, 30. Я тебе дуже прошу.

Це роздратувало батька, і він накричав на сина.

Через деякий час батько подумав: «Я стільки часу проводжу на роботі, а син вперше просить у мене гроші . . . Може йому дійсно щось потрібно» .

Тоді він прийшов у дитячу і запитав:

- Сину, ти не спиш ще?

- Ні, тато, ще не сплю.

Батько присів біля сина на ліжку: - Вибач мене, я тут подумав, може тобі дійсно щось потрібно . . . Ось тримай, тут рівно 30.

- Таточку! Спасибі, тату!

Хлопчик узяв ці гроші і підняв подушку, де вже лежало кілька зім'ятих купюр. Потім він взяв усі гроші, полічив і подивився на батька.

Батько, побачивши, що в сина є гроші, розлютився:

- У тебе ж вже є гроші, а ти просиш у мене ще . . .

- Тато - перебив його син. - Я просив у тебе гроші, тому, що у мене не вистачало. А тепер тут рівно 50! Можна я куплю в тебе годину твого часу. Прийди, будь ласка, завтра раніше на годину і повечеряй з нами.

### **Вправа «Аплодисменти»**

*Мета* – зняття емоційної втоми, поліпшення настрою.

*Час* – 5 хвилин.

*Хід виконання* – **Ведучий:** Ми з вами добре попрацювали. І на завершення я пропоную уявити на одній долоні посмішку, на іншій – радість. А щоб вони не втекли від нас, їх треба міцно – преміцно поєднати в аплодисменти. До нових зустрічей!

### **Література**

- Психолог дошкілля №10 2010р. стр.29;
- Психолог № 2 – 3 2006р. стр. 29;
- Психолог № 12 2008р. стр.24;
- Психолог № 33 2008р. стр.24;
- Психолог № 45 2007р. стр.28;
- Психолог № 18 -19 2010р. стр. 57.
- III Технологія тренінгу , Київ ГЛАВНИК , 2005 р. – 108 стр.

## Стилі батьківської поведінки

### *Авторитетний*

Високий рівень. Теплі стосунки. Діти дуже добре адаптовані, впевнені у собі, мають високу самооцінку. Така родина вирізняється високою відповідальністю за дитину і свідомим ставленням до її виховання. Тут дитині виражають любов і доброзичливість, грають і розмовляють на теми, що її цікавлять. Дитина знає, що таке «треба» і уміє себе дисциплінувати. В умовах такої родини росте повноцінна людина з відчуттям власної гідності і відповідальності за рідних.

### *Авторитарний*

Високий рівень. Віддають накази та чекають їх безумовного контролю виконання. Холодні. Закриті для постійного спілкування з дітьми, встановлюють жорсткі вимоги та правила, не допускають їх обговорення, дозволяють дітям лише незначною мірою бути незалежними від них. Діти в таких родинах відлюдкуваті, боязкі та похмурі, невибагливі та дратівливі, хлопчики можуть стати некерованими та агресивними а дівчатка – пасивними та залежними. Допускаються фізичні покарання. Діти самотні та нещасливі. У подальшому в таких родинах виростають або невпевнені в собі, невротизовані люди, або агресивні і авторитарні – подібність своїм батькам.

### *Ліберальний*

Низький рівень. Слабо або взагалі не регламентують поведінку контролю дитини, безумовна батьківська любов. Теплі стосунки. Відкриті для спілкування з дітьми. Дітям надана необмежена свобода за умови незначного керівництва з боку батьків. Батьки не встановлюють будь-яких обмежень. Діти схильні до неслухняності та агресивності. У присутності людей поводять себе імпульсивно. Родина будує стосунки з дітьми на принципі всюдозволеності. Дитина в такій родині будує стосунки на рівні вимог «Дай!», «Хочу!», «Не хочу!», «Буду – Не буду!». Відсутнє поняття «Треба». У родині формується незадоволений навколишнім егоїст, який не вміє вступати в позитивні взаємини з іншими людьми, конфліктна і важка людина. Вона буде нещаслива серед людей.

### *Індиферентний*

Низький рівень. Не встановлюють для дітей ніяких обмежень. Байдужі до власних дітей. Холодні. Закриті для спілкування. Обтяжені власними проблемами, а тому не залишається сил для виховання. Така родина відчужена, незацікавлена в дитині. У такій родині дорослі або байдужі до своєї дитини, або активно уникають спілкування з нею і вважають за краще тримати її на відстані.

## АНКЕТА

### *Шановні батьки!*

*Просимо Вас висловити Вашу думку щодо стилю виховання дитини в родині. Будь ласка, прочитайте питання, які наведені нижче, та із трьох відповідей за кожним питанням оберіть ту, яка більше відповідає Вашому звичному батьківському поводженню. Заздалегідь спасибі за співпрацю!*

1. *Дитина вередує за столом, відмовляється їсти те, що завжди їла. Ви:*

- а) даєте дитині іншу страву;
- б) дозволяєте вийти із-за столу;
- в) не випускаєте із-за столу, доки вона все не з'їсть.

2. *Ваша дитина, повернувшись із прогулянки, розплакалася, з'ясувавши, що втратила у дворі свою стару улюблену іграшку. Ви:*

- а) підете у двір і пошукаєте іграшку;
- б) посумуєте разом з дитиною про її втрату;
- в) заспокоїте дитину словами: «Не варто сумувати через дрібниці».

3. *Ваша дитина дивиться телевізор замість того, щоб виконувати отримане у дошкільному закладі завдання. Ви:*

- а) без слів вимкнете телевізор;
- б) запитаєте, що необхідно дитині, щоб почати робити завдання;
- в) присоромите дитину за незібраність.

4. *Ваша дитина залишила всі іграшки на підлозі, не побажавши їх зібрати. Ви:*

- а) забере частину іграшок у недоступне для дитини місце: «нехай посумує без них».
- б) запропонуєте свою допомогу у прибиранні, примовляючи: «Я бачу, що тобі сумно робити це одному...», «Я не сумніваюся, що твої іграшки слухаються тебе..»;
- в) дитина буде покарана позбавленням іграшок.

5. *Ви прийшли за дитиною до дитячого садка, очікуючи, що вона швидко одягнеться, і Ви встигнете зайти до аптеки. Але вона постійно відволікається «тягне» час. Ви:*

- а) гримаєте на дитину, показуючи своє невдоволення її поведінкою;
- б) говорите дитині, що коли вона так поводить, ви починаєте нервувати, сприймаючи це як байдужість з її боку до ваших турбот, повідомляєте їй, чого ви чекаєте зараз від неї;
- в) намагаєтеся самі швидше одягти дитину, відволікаючи її від витівок, не забуваючи при цьому присоромити, щоб у неї пробуджувалася совість.

Додаток 3

| <b>Негативні настанови</b>                                   | <b>Можливі наслідки</b>   | <b>Позитивні настанови</b> |
|--|---|----------------------------|
| <b><i>Не будеш слухатися, з тобою ніхто не дружитиме</i></b> | замкнутість,<br>відчуженість,<br>безініціативність,<br>догідливість.                    |                            |
| <b><i>Горе ти моє</i></b>                                    | почуття провини, низька самооцінка, вороже ставлення до оточення, конфлікти з батьками. |                            |
| <b><i>Плакса - вакса</i></b>                                 | стримування емоцій,<br>внутрішня озлобленість,<br>тривожність,                          |                            |



|   |   |  |
|---|---|--|
|   | страхи.   |  |
| <i>От дурний, усе хотів<br/>віддати</i> | Низька самооцінка,<br>жадібність, проблеми у<br>спілкуванні з<br>ровесниками,<br>егоїзм |  |

| <b>Негативні настанови</b>                     | <b>Можливі наслідки</b>   | <b>Позитивні настанови</b> |
|--|---|----------------------------|
| <i><b>Не твоє діло</b></i>                     | Низька самооцінка, затримка психічного розвитку, тривожність, відчуження, конфлікти з батьками        |                            |
| <i><b>Одягайся тепліше, захворієш</b></i>      | Підвищена увага до свого здоров'я, тривожність, страхи, часті простудні захворювання                  |                            |
| <i><b>Ти, як твій тато (мама)..</b></i>        | Проблеми у спілкуванні з батьками, впертість, низька самооцінка                                       |                            |
| <i><b>Нічого не вмієш робити недотепа!</b></i> | Невпевненість у своїх силах, низька самооцінка, страхи, безініціативність, низька мотивація досягнень |                            |

| <b>Негативні настанови</b>                     | <b>Можливі наслідки</b>   | <b>Позитивні настанови</b>                                   |
|--|---|--|
| <i><b>Не твоє діло</b></i>                     | Низька самооцінка, затримка психічного розвитку, тривожність, відчуження, конфлікти з батьками        | <i><b>А ти як думаєш?</b></i>                                |
| <i><b>Одягайся тепліше, захворієш</b></i>      | Підвищена увага до свого здоров'я, тривожність, страхи, часті простудні захворювання                  | <i><b>Будь здоровий, загартовуйся</b></i>                    |
| <i><b>Ти, як твій тато (мама)..</b></i>        | Проблеми у спілкуванні з батьками, впертість, низька самооцінка                                       | <i><b>Тато – прекрасна людина! Мама у нас розумниця!</b></i> |
| <i><b>Нічого не вмієш робити недотепя!</b></i> | Невпевненість у своїх силах, низька самооцінка, страхи, безініціативність, низька мотивація досягнень | <i><b>Спробуй ще, у тебе обов'язково вийде!</b></i>          |

| <b>Негативні настанови</b>                            | <b>Можливі наслідки</b>   | <b>Позитивні настанови</b>              |
|---|---|---|
| <i>Не будеш слухатися, з тобою ніхто не дружитиме</i> | замкнутість, відчуженість, безініціативність, догідливість.                             | <i>Будь собою, в кожного є друзі</i>    |
| <i>Горе ти моє</i>                                    | почуття провини, низька самооцінка, вороже ставлення до оточення, конфлікти з батьками. | <i>Щастя ти моє, радість моя</i>        |
| <i>Плакса - вакса</i>                                 | стримування емоцій, внутрішня озлобленість, тривожність, страхи.                        | <i>Поплач, стане легше</i>              |
| <i>От дурний, усе хотів віддати</i>                   | Низька самооцінка, жадібність, проблеми у спілкуванні з ровесниками, егоїзм             | <i>Молодець, що поділився з дітками</i> |

| Негативні настанови   | Можливі наслідки  | Позитивні настанови |
|---|---|---------------------|
| <i>Не кричи так, оглухнеш!</i>  | Прихована агресія, хвороби горла й вух, конфліктність.  |                     |
| <i>Вредне дівчисько, всі вони вередливі (хлопчику про дівчаток). Негідник, усі хлопці забіяки (дівчинці про хлопців)!</i> | Порушення психосексуального розвитку, ускладнення у спілкуванні між статями, утруднення у виборі друга протилежної статі. |                     |
| <i>Бруднуля, нечупара!</i>  | Відчуття провини, страхи, неувважність до свого зовнішнього вигляду, халатність у виборі друзів                           |                     |
| <i>Ти нехороший, маму ображаєш, я піду від тебе до іншої дитини.</i>  | Відчуття провини, самотності, страхи, тривожність, порушення сну  |                     |

| <b>Негативні настанови</b>   | <b>Можливі наслідки</b>   | <b>Позитивні настанови</b>  |
|--|---|---|
| <b><i>Не кричи так, оглухнеш!</i></b>  | Прихована агресія, хвороби горла й вух, конфліктність.  | <b><i>Скажи мені на вушко</i></b>                                   |
| <b><i>Вредне дівчисько, всі вони вередливі (хлопчику про дівчаток). Негідник, усі хлопці забіяки (дівчинці про хлопців)!</i></b> | Порушення психосексуального розвитку, ускладнення у спілкуванні між статями, утруднення у виборі друга протилежної статі. | <b><i>Усі люди рівні, але жодна не схожа на іншу</i></b>            |
| <b><i>Бруднуля, нечупара!</i></b>  | Відчуття провини, страхи, неуважність до свого зовнішнього вигляду, халатність у виборі друзів                            | <b><i>Як присмно на тебе дивитися, коли ти чистий і охайний</i></b> |
| <b><i>Ти нехороший, маму ображаєш, я піду від тебе до іншої дитини.</i></b>  | Відчуття провини, самотності, страхи, тривожність, порушення сну  | <b><i>Я ніколи тебе не залишу, ти – найкращий!</i></b>              |

| <b>Негативні настанови</b>  | <b>Можливі наслідки</b>  | <b>Позитивні настанови</b>                                  |
|---|--|---|
| <i>Геть із моїх очей, стань у куток!</i>                          | Порушення взаємин з батьками, потайність, недовіра, агресивність   | <i>Йди до мене, з'ясуємо разом</i>                          |
| <i>Нікого не бійся, нікому не поступайся, завжди давай здачі!</i> | Відсутність самоконтролю, агресивність, труднощі у спілкуванні   | <i>Стримуйся, поважай людей</i>                             |
| <i>Усі люди підлі, сподівайся тільки на себе</i>                  | Труднощі у спілкуванні, страхи, недовірливість, підвищена самооцінка   | <i>На світі багато добрих людей, готових тобі допомогти</i> |
| <i>Не можна нічого самому робити, спитай дозволу в старших</i>    | Боягузливість, невпевненість у собі, страхи, безініціативність, боязнь старших, несамостійність, нерішучість | <i>Сміливіше, ти все можеш зробити сам!</i>                 |
| <b>Негативні настанови</b>  | <b>Можливі наслідки</b>  | <b>Позитивні настанови</b>                                  |
| <i>Геть із моїх очей, стань у куток!</i>                          | Порушення взаємин з батьками, потайність, недовіра, агресивність   |   |
| <i>Нікого не бійся, нікому не поступайся, завжди давай здачі!</i> | Відсутність самоконтролю, агресивність, труднощі у спілкуванні   |   |
| <i>Усі люди підлі, сподівайся тільки на себе</i>                  | Труднощі у спілкуванні, страхи, недовірливість, підвищена самооцінка   |   |
| <i>Не можна нічого самому робити, спитай дозволу в старших</i>    | Боягузливість, невпевненість у собі, страхи, безініціативність, боязнь старших, несамостійність,             |   |

|  |             |  |
|--|-------------|--|
|  | нерішучість |  |
|--|-------------|--|



**Текст запису на диску**

1. Дорогі батьки, пам'ятайте, що ви самі запросили нас до своєї родини. Коли – небудь ми залишимо батьківську оселю, але до того часу навчіть нас, будь ласка, мистецтва бути людиною.
2. Ми бачимо світ інакше, ніж ви. Просимо вас, поясніть нам: що? коли? і чому? кожен із нас має робити.
3. Наші ручки ще маленькі. Не очікуйте від нас досконалості, коли ми застилаємо ліжко, малюємо, розфарбовуємо або кидаємо м'яча.
4. Дайте нам трохи самостійності, дозвольте робити помилки, щоб ми на них училися. Тоді ми зможемо самостійно приймати рішення у дорослому житті.
5. Ми вчимося у вас усього: слів, інтонацій, голосу, манер. Ваші слова, почуття і вчинки повертатимуться до вас через нас. Тому навчіть нас, будь ласка, кращого. Пам'ятайте, що ми разом не випадково: ми маємо допомагати одне одному.
6. Ми хочемо відчувати вашу любов, хочемо, щоб ви частіше брали нас на руки, пригортали, цілували. Але будьте обережні, щоб ваша любов не перетворилася на милиці, які заважатимуть нам робити самостійні кроки.
7. Любі мої, ми вас дуже – дуже любимо! Покажіть нам, що ви також нас любите!
8. Любіть дитину. Знаходьте радість у спілкуванні з нею. Частіше пригортайте, цілуйте, обіймайте. Дайте їй місце в сім'ї.
9. Розмовляйте з дитиною, цікавтеся справами і проблемами. Нехай не буде жодного дня без прочитаної разом книжки.
10. Дозволяйте дитині малювати, розфарбовувати, вирізати, ліпити, наклеювати.
11. Не виховуйте з дитини лише споживача, нехай вона буде рівноправним членом вашої сім'ї зі своїми правами і обов'язками.